

O NIEKTORÝCH SÚVISLOSTIACH V CEZHRAŇIČNEJ REGIONÁLNEJ SPOLUPRÁCI V EURÓPSKEJ ÚNII

Milan Čáky

Keď na konferencii Európskeho spoločenstva v Ríme v septembri 1990 sa zástupcovia parlamentov 12 členských krajín spoločenstva a predstavitelia Európskeho parlamentu sa dohodli na premene spoločenstva na federalistickej baze, bol to dôležitý krok k tomu, aby vrcholná schôdza v Maastrichte prijala rozhodnutie o vytvorení Európskej únie.

Maastrichtská zmluva, ktorá vstúpila do platnosti 1. novembra 1993, priniesla do politiky Únie nielen jej ďalšie rozšírenie, ale akceptovala aj možnosti jej vnútornej výstavby. Spolu so štyrmi základnými piliermi bol prijatý i trojstupňový plán postupného budovania Európskej únie. Vychádzal z vertikálnych vzťahov Únia – členské krajiny – regióny. Už v roku 1992 na realizovanie regionálnej politiky Únie sa vytvoril Výbor regiónov Európskej únie, ktorý mal 35 stálych predstaviteľov, a od roku 1994 aktivizoval svoju činnosť. Úlohou Výboru ako konzultatívneho orgánu Únie je zastupovať a brániť záujmy regionálnych spoločenstiev štátov, regionálnych a lokálnych združení. Hoci Charta regionálneho spoločenstva bola vypracovaná už v roku 1988, akceptovaním regionálnej politiky, regionálnych spoločenstiev do oficiálnych orgánov Európskej únie a vytvorením Výboru európskych regiónov sa vytvorili dôležité predpoklady preto, aby regionálna politika sa stala dôležitou oblasťou politiky Európskej únie. Vo Výbore sú proporcionálne zastúpené všetky členské štáty Únie. Zmluva z Maastrichtu tak umožňovala, aby popri predstaviteľoch štátnych orgánov členských krajín mali v Európskej únii svoje zastúpenie aj predstavitelia regionálnej samosprávy.

Môžeme vysloviť názor, že Európska únia ako určitý ekonomický, politický integračný celok nevznikla len alebo výlučne politickou vôľou jednotlivých členských štátov, ale nemalú zásluhu na jej vzniku má i postupné kreovanie sa cezhraničných regiónov, pretože všestranná spolupráca medzi týmito regiónmi bola dôležitým faktorom vytvárajúcej sa ekonomickej i spoločenskej spätosti medzi susednými štátmi, členmi Európskeho spoločenstva. Je preto potrebné položiť si otázku, ako v rozširujúcom sa integračnom procese vznikali a rozvíjali sa európske regióny.

Prvé kroky v rozvoji regionálnej politiky a vzniku euroregiónov sa urobili po skončení druhej svetovej vojny, keď vznikali dva typy regiónov:

1. vonkajšie
2. vnútorné európske regióny

Hranicou vonkajších boli geografické prekážky, napríklad bariéra Álp, alebo more – napríklad región Grécka, kanál La Manche, regióny vo Veľkej Británii a i. Hranice vnútorných regiónov sa začali vytvárať v rámci veľkých mestských a prímestských aglomerácií, napríklad Paríž a okolie – tzv. Ile de France s 9 mil. obyvateľov, Brusel a okolie, Mníchov, Kolín n/ Rýnom, Barcelona a pod. Všade tam sa začali vytvárať tzv. Eurocités, to znamená mestské priemyselné a hospodárske aglomerácie značných rozmerov a ekonomických možností, schopných samostatného rozvoja. Okrem nich sa však vytvárali aj nové hospodárske oblasti, ktoré nazývame **cezhraničné euroregióny**, ktoré boli umiestnené medzi dvoma alebo viacerými štátmi. Zrejme ako jedni z prvých sa myšlienkou vytváranie takýchto regiónov začali zaoberať Švajčiari. Išlo o vytvorenie cezhraničného regiónu Regio basiliensis – Bazilejský región, ktorý vznikom už v roku 1963 obnovením historických väzieb. Francúzsko dalo v roku 1965 tejto aktivite právny základ, pričom k tomuto územiю sa postupne pripájal v roku 1984 i región na juhozápade Nemecka – oblasť Freiburgu. Je možné uviesť niekoľko ďalších príkladov postupného vzniku takýchto významných cezhraničných euroregiónov: región na severe Francúzska Lille a oblasť Belgicka, alebo Belgicko – oblasť Namour, Luxembursko, severná časť Lotrínska – Metz, alebo tzv. magického trojuholníka v Nemecku – Freiburg, švajčiarsky kanton Bazilej a francúzska časť až po Strassbourg, na juhu oblasť Katalánska v Španielsku i na francúzskej strane.

Ak by sme hľadali medzi nimi určité súvislosti, je treba potom povedať, že ide o územia so značným počtom obyvateľov – približne až 6 miliónov v každom, s rozdielnymi jazykmi často, i kultúrou. Je tu jeden spoločný jav: to je vzájomné historicko-ekonomické prepojenie medzi nimi. To znamená, že tieto regióny sa v minulosti vyvíjali v určitých spoločných alebo blízkych ekonomických a spoločenských vzťahoch. Preto ich vytvorenie, resp. obnovenie po roku 1945 znamenalo aj návrat k týmto už existujúcim historicko-ekonomickým väzbám.

Túto skutočnosť vidíme ako dôležitý predpoklad preto, aby takáto cezhraničná spolupráca sa úspešne sa rozvíjala i naďalej, a to predovšetkým v tých oblastiach, ktoré doposiaľ boli rozdelené hranicami a obyvatelia poznačení nacionalizmom či až šovinizmom.

Základným kameňom novej cezhraničnej spolupráce v západoeurópskom prostredí boli nielen slávnostné výzvy a dohody o spolupráci, ale v prvom rade vytvorenie asociácie

cezhraničných regiónov, ktorá vytvárala nové modely, schémy, nové štatúty o spolupráci. **To bol základný kameň** vytvárania nielen týchto cezhraničných regiónov, ale i celej Európskej únie. Išlo teda o **vytvorenie komplexnej spolupráce medzi týmito prihraničnými** oblasťami a ich postupnú všestrannú integráciu do nového celku. Tu máme na mysli i interkultúrnu spoluprácu. Ako príklad môžem uviesť vytvorenie interkultúrneho centra v Metz vo Francúzsku pre celú cezhraničnú oblasť- teda aj Luxembursko a južné Belgicko. Táto spolupráca sa dotýka stále väčšieho okruhu spoločných problémov, ktorých riešenie je spoločné. Cezhraničné regióny vo svojom postupnom rozvoji museli prekonávať mnoho prekážok, pretože hneď po svojom vytvorení museli sa vysporiadať s veľkým šokom z konkurencie a riešiť z toho vyplývajúce problémy – najmä koordináciu medzi jednotlivými programami. Takmer všade chýbalo zosúladenie legislatívy. Vážne problémy vytvárali rozdiely vo finančných otázkach, t.j. kurzové rozdiely. Riešeniu počiatočných konfliktov a nestabilite týchto regiónov bolo venovaných veľa pozorností a analytických štúdií ekonómov či politológov. Hraničné oblasti boli obyčajne zaostalými oblasťami, a to i v krajinách, ktoré sa postupne integrovali do spoločenstva európskych štátov. Niektoré oblasti v pôvodnom Nemecku po rozdelení Nemecka na dva štáty sa stali okrajovými, teda hraničnými oblasťami a bola tak narušená ich dovtedajšia prosperita.

Z poznatkov a skúseností, ktoré Európska únia získala s rozvojom euroregiónov, je možné konštatovať, že **pri tvorení hraníc euroregiónov pôsobil nielen geografický činiteľ** – ako jeden z hlavných činiteľov pri ich vzniku, **ale tiež i historický činiteľ**: máme na mysli, že sa pri vzniku týchto regiónov rešpektovali ich historicko – ekonomické a kultúrne väzby, ktoré sa stali základom neskorších nových ekonomických, kultúrnych i politických vzťahov.

Zo skúseností európskej integrácie sa dá usudzovať, že Európa v budúcnosti / a v nej jednotlivé štáty / sa bude rozvíjať, možno v prvom rade, ako Európa regiónov. Európa regiónov bude spoločenstvom národov, ktoré - i keď nebudú na rovnakom stupni vývoja – budú v nej vzájomne spolupracovať. A to nielen tí, čo sú určené vo voľbách, aby občanov zastupovali, ale všetci, ktorí sa podieľajú určitým spôsobom na systéme moci v regióne.

Ak Európa regiónov už existovala na začiatku moderných čias, keď sa tvorili dnešné moderné štáty a začala sa vytvárať centralistická štátna moc, je tu vlastne prítomný historický činiteľ, ktorý je dôležitým predpokladom k tomu, aby sa na tomto základe vytvárali nové väzby medzi národmi a zrodila sa tak nová Európa – Európa spolupráce, Európa regiónov. Ako poznamenal francúzsky politológ Georges Pierret vo svojej knihe „Európa... z iného pohľadu“, proti militantným a nacionalistickým silám v Európe je treba postaviť Európu regiónov. Tento protagonista myšlienky európskych regiónov sa domnieva, že posilňovanie

európskych regiónov i regiónov cezhraničných je dôležitým predpokladom uplatňovania demokratickej moci, pretože tieto regióny budú žriedlom demokracie, aktivít občanov, bázou jazykových a kultúrnych spoločenstiev a budú tak určitou protiváhou politickým snahám tzv. eurokratov z Bruselu riadiť všetko centralisticky.

Ak sa teda zamýšľame nad západoeurópskymi skúsenosťami z vytvárania euroregiónov či cezhraničných regiónov a ak v krátkej dobe bude Slovenská republika prijatá do Európskej únie, bude potrebné sa zaoberať i otázkou, do akého regiónu budú časti jej územia patriť, s ktorými územia štátov bude všestranne spolupracovať. V tejto súvislosti vystupujú do popredia niektoré myšlienky:

1. Ukazuje sa, že i naďalej bude rásť úloha regiónu ako určitej samostatnej organizačnej jednotky v rámci EÚ. V prípade Slovenskej republiky dá sa predpokladať, že pôjde o vytváranie cezhraničného regiónu. Dôležitou možnosťou bude vyžžívanie fondov z Európskej únie, ako tomu bolo i pri rozvoji iných prihraničných regiónov v Európe.

2. Touto regionálnou jednotkou, územím, bude zrejme územie západného Slovenska. Historicko-ekonomické tradície sú tu prítomné. Tento územný celok v minulosti mal určité znaky jednotného celku. Jeho rozčlenenie na Bratislavský a Trnavský kraj má miestny význam, pre miestnu správu. Ako ekonomický celok zrejme bude potrebné integrovať celé územie západoslovenského regiónu, aby mohlo byť partnerom iných euroregiónov Európy.

Trnavský i Bratislavský samosprávny kraj majú charakter cezhraničných regiónov: na juhu s Maďarskom, západe s Českou republikou, a v spätosti s bratislavskou oblasťou i s Rakúskom. Sú preto spolu s Nitrianskou i Trenčianskou oblasťou súčasťou významného cezhraničného regiónu, ktorý by sa mal vytvoriť – a on sa už vytvára - spolu s oblasťou Viedne a časti Rakúska, v napojení na oblasť Gyoru. Odpovedajú tomu nielen historicko-ekonomické predpoklady, ale i geografické danosti, dokonca i spoločná história, i kultúrne spojenie v minulosti.

3. Proces integrácie štyroch dôležitých oblastí západného Slovenska / bratislavská, trnavská, nitrianska a trenčianska oblasť/, bude zrejme za nejaký čas aktuálny a bude vyvolaný i ekonomickými dôvodmi, pretože takýto územný región bude prijateľnejším partnerom významným euroregiónom a bude môcť disponovať väčšími prostriedkami.

4. Cezhraničná spolupráca sa bude už i z historických tradícií rozširovať smerom na územie dnešnej Rakúskej republiky – Viedeň a okolie. Postupne zrejme i na oblasť Gyoru. Do takejto cezhraničnej spolupráce musí byť zahrnutá i trnavská oblasť, pri udržaní si svojich samosprávnych mechanizmov.

Územnosprávne usporiadanie Slovenskej republiky prešlo už rôznymi zmenami a vývojom. Rozvoj spoločnosti vždy nastoloval určité potreby aj v tejto oblasti. Je nepochybné, že v nasledujúcom období Slovenská republika by mala prejsť, ako členská krajina Európskej únie, značným ekonomickým vývojom. Tento rozvoj bude založený i na prosperite a rozvoji regiónov. Preto ich štruktúra sa bude prispôbovať potrebám celkového rozvoja. To je aj dôvod, prečo i súčasný stav územného delenia sa prispôbí tomuto rozvoju.